

Évszázadok sorai

Írott emlékek a Bács-Kiskun Megyei Levéltárból

Illustráció: Dr. Balanyó Sándor levéltár-igazgató (1851-1973)

A kiállítás megtekinthető:

a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára
központi épületében
Kecskemét, Klapka utca 13-15.

Csoportokat előre bejelentett időpontban fogadunk.

Telefon: 76/495-951

E-mail: leveltar@bacs-kiskun-leveltar.hu

Honlap: www.bacs-kiskun-leveltar.hu

Kiállításvezető

Évszázadok sorai

Írott emlékek a Bács-Kiskun Megyei Levéltárból

A kiállítást rendezte:
Szabó Bence

A kiállítás anyagát válogatták:
Apró Erzsébet,
Kőfalviné Ónodi Márta,
Pető Melinda,
Péterné Fehér Mária,
Szabó Bence,
Tánczos-Szabó Ágota

A katalógust összeállította:
Szabó Bence

Művészeti és műszaki rendező:
Mudri Andor

Kiadja:
Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára
Kecskemét, Klapka utca 13-15.

Felelős kiadó:
Dr. Gyenesei József
levéltár-igazgató

Kecskemét, 2009

BEVEZETŐ

„Szabados Kecskemét Város V[árosi] Közönségi Jegyző Könyvének Kivonata 1845. július 6-ról

E Város leg főbb Kintsei közé számítván e V[árosi] Közönség mind azon Irományokat, mellyek részint a Városi jogok meg szerzéséről, részint a Város által szerzett birtokok igazolásául szolgálnak, – a mellyek az úgy nevezett Secretum Archivumba tartatnak, és ezen irományok feletti örökösés valamint ... Kinevezett Tagok általi elrendezésének és Elenchusállításának elhatározásából ... illyképpen elrendezett Secretum Archivum három Kultsokkal elláttassék és egy Kults e Város fő Birájának, másik Szoszollójának, harmadik ezt kezellő fő Jegyzőjének kezekbe tétele mellett, ezentulra ezen archivum feletti örökösésben megbízassanak.

*Kiadta Gyenes Imre,
V[árosi] Közönségi Jegyző”*

Kecskemét „szabados” mezőváros 1845. évi jegyzőkönyvi kivonatának fent idézett soraiban a levéltárak küldetését és valamennyi levéltáros hivatását összefoglaló, mai napig is érvényes summázat olvasható. A levéltár, régies nevén archivum évszázadok óta alapvető fontosságú társadalmi feladatot tölt be: őrzi, rendszerezi mindazon írott forrásokat, amelyek egy adott közösség (megye, város, község, testületek stb.) és az egyén jogait hitelesen tanúsítják. Az archivumok egyben identitásunk fontos letéteményesei: a levéltár sötét raktárainak polcain a sok évszázada porosodó ódon jegyzőkönyvek, megsárgult iratok felfedezése, feltárása kútfőül szolgál a történelem „homályába” vesző múltunk feltárásához: a jelent megérteni vagy a jövőt tervezni a múlt ismerete nélkül nem lehet.

Évszázadok sorai Írott emlékek a Bács-Kiskun Megyei Levéltárból

A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltárának 2009. évi kiállítása kapcsolódik az intézmény falai között hagyományyszerűen megrendezett kamarakiállítások sorához, bizonyos értelemben mégis rendhagyó esemény. A rendezés alapvető koncepciója egy, a levéltárat sokoldalúan bemutató tárlat felvonultatása volt, amely alapjaiban támaszkodik az elmúlt évek kiállításainak legemlékezetesebb forrásaira, emellett tartal-

maz eddig még be nem mutatott dokumentumokat is. A kiállítás rendező elvét a bemutatott dokumentumok sorrendisége tükrözi: a levéltárba belépő látogató elsőként az intézménnyel, annak több mint fél évszázaddal ezelőtti létrejöttével kapcsolatos dokumentumokkal, forrásidézetekkel ismerkedhet meg. Ezt a levéltárban féltve őrzött dokumentum-együttes követik. Sajnos a kiállítás anyagának kronológiai sorrendjét a tárlatnak helyet adó folyosó adottságai némiképp háttérbe szorították. Ugyanakkor törekedtünk a kiállítás egészében, csakúgy, mint az egyes tematikus egységeken belül bizonyos rendezési elveket érvényre juttatni. Kamara kiállításunk kilenc fejezetre oszlik, az alábbiak szerint:

- I. Megye és levéltár születik
- II. Városi archívumok okmánytára
- III. Joghatóság és igazságszolgáltatás
- IV. Egyháztörténeti dokumentumok
- V. Céhek, egyletek, társaságok
- VI. Forradalmi események a Duna-Tisza között:
1848-49-es forradalom és szabadságharc és az 1956-os forradalom dokumentumai
- VII. Kéziratos térképek
- VIII. Kecskemét, a puszták metropolisza
- IX. Híres emberek kéziratai

A tárlókban, tablókon elhelyezett iratok egy többszintű, szakmai és esztétikai kritériumok által meghatározott szelekció eredményeként kerültek bemutatásra. A látogatók elé tárt források válogatása mögött sok esetben nehéz döntések, polémiák húzódnak meg, a tárlat sokszínűsége, műfaji változatossága, a kiállítható dokumentumok számbeli végessége ugyanakkor szigorú „önfegyelmet”, kompromisszumokat követelt a rendezőtől. Célunk – mint már arra utaltunk – nem is lehetett valamennyi őrizetünkben lévő szép és értékes dokumentum bemutatása, hiszen az már bőven túlhaladta volna egy kiállítás kereteit; rendezvényünk koncepciója az, hogy mind többen érdeklődőként megismerjék levéltárunkat, betekinthesse az itt őrzött gazdag forrásanyagba, majd kutatóként visszatérjenek intézményünkbe.

Kecskemét, 2009. április 9.

Szabó Bence
levéltáros, a BKMÖL igazgatóhelyettese

A KIÁLLÍTÁS DOKUMENTUMAI

I. Megye és levéltár születik

01. A kiállítás bevezetője. Háttérben Pest-Pilis-Solt vármegye (1796) és Bács vármegye (1793) térképének különleges montázsja valamint ezen, az 1950-ben alakult Bács-Kiskun megye határa látható.
(BKMÖL XV. 1. a. A Bács-Kiskun Megyei Levéltár térképgyűjteménye. 2. Pest 14. és 2. Bács-Bodrog 10.)
02. A levéltár Historia Domusának 3. oldala a kezdetekről: „*A Bács-Kiskun megyei közlevéltár 1951. január 1-vel alakult meg Bács-Bodrog megye, Dél-Pestmegye és Kecskemét város levéltárából Kecskhelyel...*” Lejegyezte: Dr. Leidecker Jenő levéltár-igazgató.
03. A területátszervezés által érintett megyei levéltárak kezelése tárgyában 1950. március 21-én kelt alispáni leirat: „*Pest megye levéltárának az újonnan alakult Bács-Kiskun megyét érintő részét mielőbb át kell adni Bács-Kiskun megyének.*” (BKMÖL XXXIV. M-5153-4/1950 I/1.)
04. Kiskunfélegyháza polgármesterének utasítása: „*A közgyűlési határozat értelmében utasítatik a gazd. tanácsnok, hogy a 'Bazár' épületek építésének kiadásánál egy a levéltár részére alkalmas helyiséget készíttessen és azt vas spalettákkal láttassa el.*” (BKMÖL V. 175/b I.1972/1900)
05. Jegyzőkönyvi bejegyzés arról, hogy 1761-ben Archívumot alakítottak ki a városháza épületében Kiskunhalason.
(BKMÖL V. 201/a Protocollum politicum I. k., 9. p.)
06. Kecskeméten a titkos levéltár kialakítására vonatkozó jegyzőkönyvi kivonat, 1845. július 6.
(BKMÖL IV. 1504/c 1845. 9. 67. sz.)
07. Leltár Kecskemét szabad királyi város levéltárának hivatali helyiségeiben levő bútorok és felszerelési tárgyokról, 1884-ből.
(BKMÖL XV. 36 138. sz.)
08. A Levéltárak Országos Központjának utasítása a Bács-Kiskun megyei levéltára számára az elhagyott egyházi és magán épületekben lévő iratanyag védelme érdekében. Kelt: 1950. augusztus 23.
(BKMÖL XXXIV. J-5153-4/1950)

09. Jelentés a Levéltárak Országos Központjának a megyei levéltárban őrzött iratanyag mennyiségéről. Kelt: 1951. március 21.
(BKMÖL XXXIV. 86/1951)
10. A „Bács Kiskun Megyei Közlevéltár” jelentése 1950. évi munkájának eredményeiről. Kecskemét, 1951. február 12.
(BKMÖL XXXIV. 48/1951.)
11. A levéltár 5 éves munkaterve 1950-1954. Kelt: 1950. július 14.
(BKMÖL XXXIV. M-5153-8/1950)
12. Leidecker Jenő levéltár-igazgatói megbízólevele a Levéltárak Országos Központjától. Budapest, 1950. november 17.
(BKMÖL XXXIV. L-5153-14/1950)
13. „Életleírás”. A Bács-Kiskun Megye levéltárának első igazgatója, Leidecker Jenő önéletrajza. 1950. június 12.
(BKMÖL XXXIV. Ö-5153-2/1950)
14. A városi és járási tanácsok irattári anyagainak felmérése. 1950. október 4.
(BKMÖL XXXIV. T-5153-5/1950)
15. „Lajstrom a levéltárban elhelyezett iratokról” Levéltári alapelejtár. Felfektetve: 1950. március 14-én.
(BKMÖL levéltári nyilvántartások. Sz. nélkül.)
16. „Kutatók könyve”. Kutatónapló 1929-1955.
(BKMÖL levéltári nyilvántartások. Sz. nélkül)
17. Fotók a levéltár dolgozóiról. 1958.
(BKMÖL levéltári fotógyűjtemény. Sz. nélkül)
18. Részletek a Napos Oldal-ból. Rajzolta dr. Balanyi Béla.

II. Városi archívumok okmánytára

01. Kecskemét Város Tanácsának jegyzőkönyve 1690-ből
(BKMÖL IV. 1504/a 1. k. 1690-1699)
02. Koháry István, Kecskemét legtekintélyesebb földesurának levele. Kelt 1722. szeptember 9.
(BKMÖL IV. 1504/g 252. p.)
03. Kecskemét földesurai, a Koháry család címere.
(BKMÖL XV. 4. 3. sorozat 16. sz.)
04. Dunapataj mezőváros és a város földesurai egyessége a magisztrátus alá rendelt ítélkezésről.
(BKMÖL V. 320/a 1. d. 1. t. 10. p.)
05. 1636. június 7-én kelt oklevél, amikor Tegzős János halasi főbíró Egerben, a török basánál járt. A Kiskunság településeinek adóztatási jogát az uralkodó 1548-tól az egri várnak adta. Halas 1561-1691-ig a Paksy család magánföldesúri uralma alá tartozott.
(BKMÖL V. 201/b. 1. sz. oklevél)
06. Baja Város Községtanácsának és Tanácsának jegyzőkönyve 1724-ből.
(BKMÖL IV. 1001 1. k. 7. p.; 9. p.)
07. Kunszentmiklós 1774-1809 között vezetett városkönyve. 1774-ben a jegyző Rajkó István volt.
(BKMÖL V. 355/a 3. k. 1. p. és másolat egy 1667-es oklevélről)
08. Kecskemét részére Mária Terézia által 1746. július 4-én kiadott országos vásártartási privilégium levél.
(BKMÖL 1504. d. Kecskemét Város Tanácsának iratai. Királyi és vármegyei rendeletek. 2. sz.)
09. VI. Károly császár 1733-ban kiadott oklevele, mellyel Solt mezővárosnak vásártartási jogot adományozott.
(BKMÖL V. 372. 7. d.)
10. Oklevél, mellyel Baja 1830-ban I. Ferenc császártól úti és parti vámszedési jogot kap.
(BKMÖL IV. 1435 7088. ksz.)

11. Kiskunfélegyháza város levéltárában őrzött legkorábbi eredeti irat, kelt Kecskeméten, 1735. febr. 27-én.
A félegyházi Posta házhoz tartozó földeknek hollétéről bizonyítvány levél, melyet Menszáros János saját keze írásával és pecsétjével erősített meg. („... Néhai Aczél János Úr ökegyelme, az minémű Kerttye lévén Kun Fél egy Házi Praediumban, melly is annak Halálával Dallos Ádám Uramra, úgy mint Vejére Condescendált, azonban az én Postaházamhoz, minémű Darab Szántó föld vagy, az két ó és új Szegedi utak között azon földett ... esztendőktül szántottam...”)
(BKMÖL V. 101/b L. 27. Cs. 2. Sz. 2.)
12. A Jászkun főkapitány engedélyezi Jászfényszaruból a beköltözést Félegyháza területére. Az irat kelte: 1743. március 24.
(BKMÖL V. 101/b L. 25. F. 1. Cs. 1. N. 1.)
13. Kiskunfélegyháza város lakóinak első összeírása 1744-ből.
(BKMÖL V. 101/b N.7. C.1. F.1. N.1.)

III. Joghatóság és igazságszolgáltatás

01. III. Mohamed szultán rendelete a budai beglerbéghez, ottani defterdárhoz és kádihoz, melynél fogva Kecskemét város évi adójából 75.000 oszporát elenged. Az oklevél kelte: 1598. október 5. (Felül a szultáni névjegy, a tugra.)
(BKMÖL IV. 1525 5. sz. Közölte: Hornyik János: Kecskemét város története oklevéltárral II. k. 62. sz. oklevél)
02. A budai vezérbasa rendelete az ottani kádihoz, amelyben a három város (Kecskemét, Nagykőrös, Cegléd) fenyítő hatóságát meghatározza. Az oklevél kelte: 1628. március 24.
(BKMÖL IV. 1525 6. sz. oklevél. Közölte: Hornyik János: Kecskemét város története oklevéltárral II. k. 66. sz. oklevél)
03. IV. Múrad szultán rendelete a budai kádihoz, a három városban előforduló paráznság bűnében vétkesek feletti fenyítő eljárás módjáról. Az oklevél kelte: 1629. október 27.
(BKMÖL IV. 1525 7. számú oklevél. Közölte: Hornyik János: Kecskemét város története oklevéltárral II. k. 67. sz. oklevél)
04. A Nagykőrösről, Ceglédre, Szentlőrincről, Szentesről való „convokált arbiter” bírák előtt folyt Zakri Miklósné perének jegyzőkönyve, mely szerint Zakriné a tűz által le-rontott háza árát kérte a várostól. A jegyzőkönyv kelte: 1690. május 29.
(BKMÖL IV. 1504/a 1690-1699. 1-2. p.)

05. A kecskeméti főbíróval együtt ítélkező körösi, ceglédi, szentkirályi, szentesi, szent-lőrinci convocatus bírók előtt 1691. április 6-án lefolytatott per jegyzőkönyve. A perben kecskeméti nemes Péter János azzal vádolta Szabó Mihálynét, hogy a Kamarás familiát illető pénzt - 1000 tallért - magánál tartotta. (Dúl Mihály, Koháry István jószágainak felügyelője, a földesúr nevében helyben hagyta a bírák ítéletét.)
(BKMÖL IV. 1504/y 1696-1848 4. t.)
06. Hós Anna, a Koháry család Kecskemét városi úriszéke előtt boszorkánysággal megvádolt személy tetteiről készült tanú kihallgatási jegyzőkönyv részlete. A jegyzőkönyv kelte: 1746. november 24.
(BKMÖL IV. 1517/b 2. d.)
07. Baja város tanácsának iratai. Úrbéri perek 1772-1775.
(BKMÖL IV. 1002/l 5. k. 2.p.; 4-5. p.)
08. A főbírói eskü szövege 1818-ból.
(BKMÖL IV. 1504/y 4. t.)
09. Részlet „Szabados Kecskeméth Várossának Rendszabásai”-ból, a polgári vétkekről, III. rész. A rendszabás kelte: 1824.
(BKMÖL IV. 1504/h 1. d. 8. sz. irat)
10. Nagy János kunszentmártoni főbíró levele a kecskeméti vice fiscalishoz, Szilágyi Istvánhoz, Gressó Mátyás kunszentmártoni lakosnak a kecskeméti vásárban kapott hamis bankója tárgyában. Mellékelve a hamis 10 forintos bankó. A levél kelte: 1815. április 10.
(BKMÖL IV. 1512 1815. No 33. 1. d.)
11. 1866. február 21-én, Ladányi Gáspár számadó csikós meggyilkolását a kecskeméti fenyítő törvényszék előtt tárgyaló rögtönítélő bíróság jegyzőkönyvének részlete, és a gyilkos eszköz - a balta - rajza.
(BKMÖL IV. 1627/b 297/1868.)
12. A bajai szóbeli bíróság előtt Elesztity(cs) Imre adósai ellen benyújtott keresete és az adósokról felvett lajstrom 1840-ből.
(BKMÖL IV. 1113 1. d.)
13. Kecskemét város (nevében Bagi László polgármester), valamint Gáll Ferenc, a Kecskeméti Királyi Törvényszék elnöke és Madarassy László királyi ügyész között létrejött szerződés a Kecskeméten felállítandó törvényszék, járásbíróság és ügyészség céljait szolgáló törvényszéki épület - az ún. „Cserepes” - kibővítése tárgyában. Kelt: Kecskemét, 1873. október 8.
(BKMÖL IV. 1943 2253. sz. szerződés)

